

ATTILA PALÁDI-KOVÁCS:
STUDIES IN HUNGARIAN ETHNOGRAPHY FOR A EUROPEAN ETHNOLOGY
(Magyar néprajzi tanulmányok az európai etnológia számára)

A kötet Paládi-Kovács Attila huszonhárom írását tartalmazza, angol, illetve egy esetben francia nyelven; fejezetenkénti tagolás nélkül, de erős tematikai egységeket képező szövegekkel. Paládi-Kovács Attila munkássága eddig is több száz írást jegyez, teljes köteteket, könyvanalitikákat, cikkeket is beleértve. Bár kiterjedt és gazdag tudományos, szakmai tevékenységének bemutatására jelen recenzió keretei között nincs lehetőség, mindenképpen utalni kell egyes jellegzetességekre és témákra, hiszen részben ezekből áll össze ez az idegen nyelvű válogatás is. Egy korábbi könyvében (*Ethnic Traditions, Classes, and Communities in Hungary*. Budapest, 1996) főként társadalmi osztályok, például a köznemesség, munkásosztály kultúrájának jellemzését, az etnikus hagyományok, az idős nemzedék társadalmi szerepét, a nyelvtanulást segítő gyermekcsere intézményét és bizonyos módszertani kérdések, például a migráció, néprajzi térképezés tárgykörét vizsgálta.

Mindig nemzetközi színtérben gondolkodott, és magának a bemutatandó kötetnek is ez az egyik legfontosabb üzenete: terjesszük minél szélesebb körben a magyar néprajztudomány kutatásainak eredményeit, ismertessük meg a nemzetközi szakmai színteret a magyar vagy Magyarországon zajló szakmai eseményekkel. Paládi-Kovács Attila rendszeresen ír beszámolókat konferenciákról – ezek nélkül egy idő után a múlt homályába vesznek információk, adatok, tudományos felvetések, dialógusok. Ebben a kötetben is találunk konferenciabeszámolót, illetve -köszöntőt is. Az utóbbi a Lakitelken, a Magyar Néprajzi Társaság támogatásával megrendezett 8. finn–magyar szimpózium köszöntő beszéde 2003-ból (*Welcoming Address at the 8th Finnish-Hungarian Ethnological Symposium*). A háromévente, az Ethnos Finn Etnológiai Társaság partnerségében megrendezett, a finn Ilmar Talve és Kodolányi János által alapított finn–magyar bilaterális, majd 2013-tól finn–magyar–észt háromoldalúvá bővült konferenciák hosszú múltra tekintenek vissza, és ennek Paládi-Kovács Attila a kezdetektől, az 1984-es első, turkui eseménytől kezdve aktív résztvevője és egyben motorja is. A szakmai kapcsolatok építése, egymás kutatásainak megismerése, tapasztalatszerzés, etnológiai kutatások inspirálása, a fiatalabb generációk szakmai fejlődésének elősegítése és az eredmények megjelentetése mind célja ezeknek a szimpóziumoknak, amelyek a nemzetközi együttműködés remek példái.

A kötetben szereplő másik kiemelt esemény, a nagyobb konferenciákat és a kisebb workshopokat is szervező, tizennégy munkacsoporttal működő SIEF – vagyis a *Society of European Ethnologists and Folklorists* – 2001-ben Budapesten megrendezett konferenciájának ismertetése: *7th International Congress of the Société Internationale d’Ethnologie et de Folklore (SIEF)* címmel. A multidiszciplináris SIEF fő célja komparatív módszerek alkalmazásával szintén az európai kulturális párhuzamok feltárása, a közös európai örökség elemeinek megtalálása és védelme; a kutatók hálózatosodásának elősegítése és tapasztalatainak cseréje, viták előmozdítása és többek között együttműködés a kritikai gondolkodás jegyében. Ez a komplex gondolatiság éppen egybevághat azzal, hogy a kötetben milyen szándék szerint rendeződnek sorba az írások. Mert például mit is hasonlítunk össze mivel, ha nincsenek idegen nyelveken elérhető írásaink? Ehhez nyújt bőséges anyagot a szerző ebben a kötetben. Szól a vízhordó rudak formáiról és elterjedtségéről (*Water-Carrying Yokes in the Carpathian Basin*), valamint a szénásszekér felszerelésének módozatairól történeti perspektívában (*Hungarian Hay Wagons in the 1700s and 1800s*). Egy Dániában kiadott kötetben írt a hátán, batyuban való szállítás jelenségéről (*Transport in Hungary by Canvas Sheets on the Human Back*), máshol szólt a különböző szekerek és kocsik formáinak elterjedtségéről és térképezéséről (*Some Remarks on Historical and Modern Types of Wheeled Vehicles in Hungarian Territory*, illetve *On the Mapping on Carts and Wagons*).

Ezen a ponton szót kell ejteni a magyar népi kultúra regionális tagoltságát bemutató, a kulturális jelenségcsoportokat térképlapokon ábrázoló atlaszmunkálatokról is, amelyek visszaköszönnek egy javaslatban is (*A Proposal for Mapping of Threshing Equipment*). Bár a *Magyar Néprajzi Atlasz* előkészítése a második világháború előtt elkezdődött, és egyes résztémák kutatása már az 1940-es évek elején megindult, a háború miatt megtorpanó munka csak később kapott új lendületet, szerkesztőbizottság megalakulásával, a kiterjedt gyűjtések megindulásával a reprezentatív kutatópontokon, a teljes magyar nyelvterületen. A végleges kérdőív kidolgozását kiterjedt szakmai vita előzte meg, mindemellett élt az igény egy *Európai Néprajzi Atlasz* megvalósítására is a nemzetközi szintéren. Ugyan az utóbbi szándék megvalósítására irányuló törekvések és a nemzetközi munkacsoport megszűntek, a nemzeti néprajzi atlaszokat készítő tevékenység nem teljesen, és a 2000-es években több országban is jelentek meg kötetek. A *Magyar Néprajzi Atlasz* térképlapjai közül a legtöbbet, szám szerint 126-ot Paládi-Kovács Attila készítette (lásd Borsos Balázs: *A kérdőívtől a klaszteranalízisig. A második olvasat. Ethnographia*, 2013, 124, 3, 364–376.). Az összehasonlító vizsgálatokhoz elengedhetetlenek az etnokartográfiai munkálatok, amelyeknek fontosságát a szerző tevékenysége is tükrözi, hiszen az ő, néprajztudományi intézeti igazgatósága alatt jelent meg ennek a hatalmas vállalkozásnak az eredményeképpen, Barabás Jenő szerkesztésében 1987–1992 között a kilenckötetes, összesen 634 térképlapot tartalmazó *Magyar Néprajzi Atlasz*.

A hagyományos paraszti gazdálkodással kapcsolatos írásai szintén az összehasonlító vizsgálatok lehetőségét szolgálják, különböző, többek között állattartáshoz fűződő témák révén (*Stages of Evolution in the Early History of Livestock Breeding; The Use of Leaf-Fodder in Traditional Hungarian Stock-Breeding; Hungarian Horse-Keeping in the 9–10th Centuries; The Development of Swine-Keeping in Hungary during the 18th Century*). A francia nyelvű *Élevage dans les hautes montagnes en tant que type du système hongrois d' élevage* címmel írott mű a magyar állattartás rendszerébe tagozódó magashegyi pásztorkodást mutatja be több szempontból.

Vegyes csokorban jelennek meg különböző fókuszú írások, amelyek közül az anyagi kultúra mibenlétét és vizsgálatait elemzi a *Material Culture in Time* című. A vajdasági Udvarszállás településről szóló tanulmány pedig annak a példája, hogyan vizsgálható egy közösségben a folklórhagyományok elterjedése a népesség eredetének feltárásában (*Settlement History and Folklore*). A *Stereotype, Community, Mother Tongue* a különböző népcsoportokkal kapcsolatos sztereotípiákról szól, ezek ismerete ugyanis hozzájárul a közösségi mentalitás és identitás megértéséhez, és ez megint visszavezet bennünket a fő gondolathoz, hiszen ez a különböző közösségek egymás felé fordulásának is kulcsa. A *Particular Time-Systems of Traditional Communities in Hungary* az időrendszereket vizsgálja. Történeti szemléletű a céhhagyományokról szóló *Guild Tradition in Hungary. The Routes of Old Journeymen in the 18th–19th centuries* című tanulmány, a *Churches, Classes, and Ethnicity in Hungary (1541–1918)* és az északi nyelvhatárok kérdését taglaló *Natural Regions and Language-Boundaries*.

És végül, de nem utolsósorban a kezdő írások csoportját érdemes kiemelni. Helyet kapott Hermann Antal a kötetben, utalva azokra a törekvéseire, amelyekkel a magyar néprajz intézményesítéséhez járult hozzá (*Efforts by Antal Hermann to Institutionalize Hungarian Ethnography*). Az ő tevékenységéből kiemelendő az *Oszttrák–Magyar Monarchia írásban és képből* című sorozat, hiszen ennek kifejezett célja volt a művelt rétegeknek szóló ismeretterjesztés, az együtt élő népekről való tudás elmélyítése. A másik írás Viski Károlyról szól, és valószínűleg nem véletlen, hogy ez a tanulmány került a könyv legelejére, ahogyan a cím is utal rá: *A European Ethnologist from Transylvania, Károly Viski*. Hiszen Viski Károly tevékenységére több szempontból is illik az európai jelző: gazdag munkásságának részeként többek között fordított, kéziratos hagyatékában megőrződött egy nemzetközi népművészeti kutatóközpont alapítására megfogalmazott javaslat, vezette a C. I. A. P. (Commission International des Arts Populaires) magyar tagozatát, és *Az erdélyi magyarság – Népművészet* című tanulmányát több nyelven is kiadták, elősegítve ezzel az erdélyi kultúra tudományos reprezentációját európai körökben. Több írását, ezek között színes albumát kifejezetten azzal a céllal publikálta angolul és németül is, hogy az európai olvasóközönséget tájékoztassa Magyarország értékeiről, pozitív képet sugallva a Trianon utáni presztízsvesztés-

re adott válaszként. Munkásságának egyik mérföldköve a szerzőként és szerkesztőként jegyzett *A magyarság néprajza* című négykötetes szintézis, amely európai kontextusba helyezte a magyar anyagi kultúrát és folklórt.

Viski Károly munkássága önmagában szimbóluma annak az üzenetnek, amelyet a kötet képvisel: a nemzetközi közeg, a nemzetközi kontextus, a nemzetközi összehasonlító kutatások, konferenciák, tapasztalatcserék és a nemzetközi kapcsolatok fontosságának hangsúlya, ami minden kutató számára elérendő cél és szakmai követelmény. Mindennek a kivitelezését teszi lehetővé a kötet, hiszen adatokat szolgáltat és inspirációt nyújt külföldi kutatók számára is hasonló vizsgálatok elvégzésére és hasonló összegzések megjelentetésére.

(Attila Paládi-Kovács: *Studies in Hungarian Ethnography for a European Ethnology* [Magyar néprajzi tanulmányok az európai etnológia számára]. Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, 2023, 234 o.)

Nagyné Batári Zsuzsanna

tudományos és ismeretátadási igazgató, néprajzkutató, muzeológus
Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre